

A MAGYAR NYELV KÖZÉPISKOLÁINKBAN

AKÖZÉPISKOLÁT manapság sok támadás éri. Leggyakrabban vádolják azzal, hogy nem nevel az életre s hogy csupán olyan anyagot tölt a gyermek fejébe, aminek később kevés hasznát látja. Ezt a vádat bátran mellőzhetjük. A középiskolának ugyanis nem az a célja, hogy az életre neveljen: ez a szakiskolák feladata. Hanem az, hogy művelt magyart neveljen, ennek pedig meglehetősen kevés köze van az „élet”-hez, mert hiszen az életben akadálytalanul boldogulhat az is, aki nem művelt és nem magyar. Az anyagnak az „élet” céljából való felhalmozódása egyik oka annak, hogy a középiskola nem tud teljesen megfelelni hivatásának. Ezért mondhatta el nemrég Komis Gyula a középiskoláról, hogy az ma „a szellemi tarkaárucikkek túlszűfolt kultúrbazárja, egy szellemi omnibusz”.

De érik a középiskolát más vádak is. Ezek nem azt róják fel neki, hogy nem nevel az életre, hanem hogy éppen valódi hivatását nem tölti be. Nem tudja a fiatal lelkek érdeklődését felkelteni a magyar múlt szépségei iránt, nem tudja szemüket felnyitni a magyar lélek, a magyar irodalom nagyszerűségeire, nem nevel olyan művelt nemzedéket, mely tud és akar a hagyományok letéteményese és folytatója lenni. Ez a vád már figyelemreméltó, mert a középiskola lényegét érinti. Ha igaz, akkor a középiskola valóban beteg intézmény és sürgős reformra szorul.

S bizony ez a vád, legalább részben, igaz. Az 1883-as tanterv, mely még ma is alapja középiskolai oktatásunknak, nagyszerű alkotás volt a maga idejében. Annyi pompás gondolat, elv, eszme valósult meg benne és általa, hogy rövidlátás volna értékét kisebbiteni. Egyik vívmánya ennek a tantervnek, hogy az oktatás középpontjába a nemzeti tárgyak: a magyar nyelv, irodalom és történelem kerültek, ami Kármán Mór örökbecsű gondolata volt. Ebnem e tanterv fölött mégis eljárt az idő. Azóta — teljes félszázad alatt — nemcsak a technika, hanem a pedagógia és a pszichológia is nagyot fejlődtek. Mai szemmel nézve már nem lehetünk annyira megelégedve vele, mint azok, akik bölcsőjénél álltak. Ma már tárgyilagosan meg lehet állapítanunk, hogy ez a tanterv nem vett figyelembe számos lényegesen fontos lélektani és neveléstani elvet és igen sok helyen átalakításra szorul.

Egyetlen cikk keretében lehetetlen volna a középiskolai oktatás egész területét áttekinteni. Itt csupán az oktatás központi probléma-

járól, a magyar nyelv és irodalom tanításának oly fontos, vitális kérdéséről lesz szó. Ennek a kérdésnek rendezése ugyanis a legsürgősebb reformfeladat, mert hiszen megoldásától függ a jövő nemzedék szellemi sorsa.

FŐLÖSLEGES TALÁN KUTATNI, vájjon a jelen nyelvi és irodalmi kultúrátlanságért a középiskola-e a felelős vagy pedig más okai vannak. De kétség nem férhet hozzá, hogy a középiskola is kivette a részét — bizonyos mértékben — a mai szomorú helyzetkép (mondhatnám kórkép) előidézéséből. Nálunk ugyanis valódi nyelvi kultúra nincs. Még íróink egy része sem ismeri nyelvünket, a magyar nyelv kincses gazdagságát, ezernyi szépségét. Van közöttük, akinek dolgozatára (pardon, munkájára) a magyar tanár alig adna hármasnál jobb jegyet. Nálunk a művelt középosztályba tartozók nagyrésze nem tud írni, de beszélni sem. Köznyelvünk színtelen, gyökértelen, látszik, hogy el van vágva minden nyelvek megifjító s erőt adó forrásaitól: a népnyelvtől és a régi nyelvtől. Olvasóközönségünk maroknyi. Hol van nálunk az a mohóság, mellyel a francia vagy német nagyközönség veti magát a könyvekre? A könyv felesleges luxus itt, melyet az első fizetéscsökkentés „leépít”. Marad szellemi táplálékul a napisajtó, melynek nyelvi nevelőértéke a legóvatosabban megállapítva: csekély. Középiskolát végzett emberek véleményét hallgatva a művészet, az irodalom és a nyelv dolgairól, meglep bennünket az esztétikai képzettség fájó hiánya, az irodalomról alkotott zavaros nézeteik köde, a legegységesebb nyelvi tényeknek és a nyelv életének teljes nemismerése.

Bizonyos, hogy a nyelvkultúra alacsony színvonalát más okokkal is lehet magyarázni. Többek között: a mi szinte egészségtelen méretűre dagadt fővárosunk gyökerei merőben idegenek. Milyen más talajból nőttek ki Párizs, London vagy Róma! Ezekben a fővárosokban nem jövevény a honi nyelv s nem idegenek odaözönlése virágoztatta fel őket. Aki ismeri Budapest történetét, nem fog túlságosan csodálkozni azon, hogy ennek a városnak a lakói furcsa akcentussal és színtelenül beszélnek magyarul. Ez azonban nem vádképpen íródik. A megtörténtenem lehet változtatni. Csak azért említjük meg, hogy még világosabbá váljék, mennyire fontos és életbevágóan sürgős nálunk a magyar nyelv tanításának, mégpedig az eddiginél eredményesebb és korszerűbb tanításának az ügye.

A középiskolai magyar oktatásnak a tanterv és a hozzá készült utasítások szerint hármastól van: olvasás által megkedveltetni a gyermekkel az irodalmat, ellátni a fontosabb nyelvtani, irodalom-esztétikai és irodalomtörténeti ismeretekkel s végül megtanítani helyesen írni és beszélni. Ezzel a pompás célkitűzéssel csak egyetérteni lehet. Mi is volna más célja a középiskola magyarnyelvi oktatásának, mint a nyelvérzék tudatos tétele és a nyelvkincs folytonos gyarapítása által bevezetni az ifjút a magyar irodalom szentélyébe, hogy ott a szent tűz lángjánál gyűjtsa meg, egész életre, fáklyáját. Az oktatás középpontjába az utasítások az olvasmányi anyagot helyezik: ez „a tanítás állandó főtárgya”. Ami az elméleti anyagot illeti, a tan-

terv rendelkezései kevésbé szerencsések. Nem veszi eléggé figyelembe a fiatal lélek fejlődésének fokozatait: nem ennek lassan kinyúló értelméhez, egyre táguló érdeklődéséhez szabja anyagát, hanem lezárt diszciplinákat ad, készen, szinte tudományos rendszerezésben, azaz az ifjú lélekgazdaságok számára emészthetetlen formában. Az első két osztály induktív nyelvtana után már a harmadik osztályban teljes rendszerezést ad. A negyedik osztály a stilisztika, az ötödik a retorika, a hatodik a poétika rendszeres tanulmányozásával telik el. Végül két éven keresztül rendszeres irodalomtörténetet ír elő a tanterv, régi irodalmunknak egy teljes évet szentelve. Ezt tanulja nyolc éven át minden középiskolafajban a magyar diák.

Elvitathatlatlan: itt túlon túl sok a „rendszer“. Sokan azonban azt fogják mondani, hogy végre a tanterv holt betű, az a fontos, ami a középiskolában megvalósul belőle. Végre a tanáron áll, miképp tanítja ezt a sok rendszert: az utasítások elég szabadságot nyújtanak neki, sőt dicséretes módon óvják is a túlságos elméleti és elvont tárgyalásmódtól. Csakhogy az alapan rejülő hibákon a világ legjobb tanára sem tud segíteni. Vannak ugyan néhányan középiskoláinkban, akik még a sívó homokon is rózsát növesztenek, de ezek kivételes egyéniségek s nem lehet rájuk szabni az egész ország közoktatásügyét. A tanárok nagy többsége bizony belecsábul a sok elméletbe, mélybe a tankönyvírók is kéjjel elmerülnek és az iskola bezzeg hangos ma is a nagy rendszerezéstől. A legapróbb nép absztrakcióktól rettegő agya három évig tömődik a nyelvtan csupa elvontságaival, általános és nem általános kategóriáival, végtelen és újra kezdődő felosztásaival. Bizony, ezt kevés koponya bírja bevenni, de hogy mégis legyen eredmény, az elkeseredett praceptor visszatér a régi jó mondáshoz: tantum scimus, quantum in memoria tenemus — és megkezdődik a magolás, bírlás, bevágás, karbanéneklése mindenféle tréfás képzőcsoportnak. És amikor a harmadik osztály végére jut a nebuló, úgy érzi, mintha lidércnyomástól szabadult volna meg s valóban, nincs kínosabb, kellemetlenebb dolog, mint olyasmivel foglalkozni, ami kívül esik felfogóképességünk és érdeklődésünk körén.

Következik azután a stilisztika-retorika-poetika hármasszeressége: ezt valahogy csak átunatkozzák a fiúk. Mondhatnám, a nyelvtani tréning után meg sem kottyán nekik. Úgy fogadják, mint a jégesőt vagy más hasonló elkerülhetetlenségét e titokzatos vüágnak. Végül az irodalomtörténet mezőin már egészen egykedvűen túrik a hosszú lére eresztett életrajzokat és írói jellemzéseket, melyek néhány tanárnak régebben az egyetemi katedra illúzióját adták meg. Kevés az idő az olvasásra, még a tankönyv darabjait sem ér rá az ember feldolgozni. Maguk az utasítások így szólnak: „a szemelvények elolvasása legnagyobb részben házi munka tárgya lesz“. De gyűlnek sűrű íveken az „érettségi tételek“, mert innentől kezdve minden az érettségi jegyében áll: megtelnek a fejek sok-sok mondókéval, mindenről kész ítélettel a polcon felejtett magyar klasszikusokról.

Az eredmény méltó a végzett munkához. Akinek alkalmá nyílt valaha érettségi dolgozatokat átböngészni, számot adhatott magának róla. Kezdhették a helyesírással, melynek „tökéletes elsajátítását“

az utasítások az első két osztály feladatává teszik. Szerencse, hogy nem vallják III. Napóleonnal a helyesírás velünkszülettségének elméletét. Meg is látszik, hogy a felsőbb osztályokban nem nyílt tér a helyesírás gyakorlására és érettebb szempontú megbeszélésére. A dolgozatok elárulják, mennyire nem lehet a helyesírást az első két osztályban „tökéletesen“ begyakorolni. A szókészlet, a fogalmazás és szerkesztés szempontjait tekintve a dolgozatok színtelen-vértelen nyelvezete, ügyetlen mondatfűzése mind arról tanúskodnak, hogy a szókészlet gazdagítására, a stilizálás sok-sok kérdésével való foglalkozásra a felső négy osztályban nem jutott idő. Hogy mit tud az érettségiző ifjú a magyar nyelvtan titkaiból, azt ne is firtassuk (maguk az érettségi vizsgaelnökök sem igen merik.) Hiszen legutoljára a harmadikban tanult az ifjú nyelvtant s akkor még mit értett meg belőle? Van ugyan előírva a hetedik osztályban valami, amit igen sok jóakarattal a „magyar nyelv felsőbb szempontú áttekintésének“ lehetne nevezni. Ezt a vázlatos anyagot az idő rövidsége miatt csak pár órán tárgyalják, sok tanár egészen meg is feledkezik róla.

De annál többet tud az érettség küszöbén álló fiatalember a magyar irodalomtörténetből. Itt meglepő folyékonyással pereg a nyelve. Csak egy kérdéstől fél nagyon: „Mit olvasott?“ Persze, mindent olvasott — elméletben. Tele van az elméje kivonattal, soha nem látott remekművek tartalmával, még a lírai remekek gondolatmenetét is el tudja mondani prózában. Az olvasás az ő jóakarata volt bízva („a kevés óraszám miatt: otthon olvas a tanuló“), meg is volt a jó szándék benne, de hiszen — a pokol is jószándékkal van kikövezve!

Egy szóval: a nyolcadik év végén a tanuló nincs tisztában a magyar helyesírással, nyelvtani ismeretei elégtelenek, stílusa gyatra, esztétikai tudása zavaros és felszínes, az irodalomtörténetet pedig csak egy csomó színtelen adat képviseli úti tarisznyájában.

Mivel magyarázható a középiskolai magyar oktatásnak ez a sajnálatos sikertelensége, mondhatnám: teljes csődje? Rengeteg oka van annak, amelyek talán külön-külön vizsgálva nem látszanak túlságosan végzeteseknek, de együttesen bizony mindennemű eredményt megghiúsító hatást fejtenek ki. Ha sorra akarjuk venni a főbb okokat, elsősorban a tantervben rejlő hibákkal kell kezdenünk. Világos, hogy az a tanterv, melyben az elméleti anyag ilyen mereven elhatárolt, rendszeres diszciplinákra van osztva, feltétlenül elvetendő. Aki azt hiszi, hogy pl. a magyar nyelvtan tanításának eleget tett a középiskola első három osztályában adott „teljes“ nyelvtannal, nem áll a modern lélektani és neveléstant elvek talaján. A túlságosan korán adott rengeteg nyelvtani ismeret erősen megfekszi a tanulók gyomrát és a grammatikát örökre megutáltatja velük. Ma már ugyan több tankönyvünk igyekszik a nyelvtant valami úton-módon közelebb hozni a gyermekhez, elhagyva a régebbi nyelvtanok szórszálhasogató felosztásait (pl. a határozók „rendszere“), egyik tankönyv még a sorrendet is felcseréli és a mondatból kiinduló tárgyalását a hangtannal fejezi be. Mindez azonban csak édeskeveset segít a helyzetben.

A következő három évre tervezett stilisztika, retorika és poétika rendszere annyira elavult és annyi drága időt rabol fontosabb és érde-

kesebb tanulmányoktól, hogy — a legkonzervatívabb szakemberek szerint is — sürgősen kivetendő a tantervből. A kultuszminister is hasonlóképpen nyilatkozott a középiskolai törvényjavaslat vitáját bezáró nagy beszédében.

Olvasókönyveinkben még ma is a Ziller-féle történelmi fokoza-
tosság szelleme kísért. Erről már évekkel ezelőtt megállapította Nagy
J. Béla, a magyar nyelvi oktatás kérdéseinek szakavatott ismerője,
hogy nincs tekintettel a gyermeki lélek szükségleteire, érdeklődésére,
értelmi színvonalára. Persze, kényelmes volt feláldozni a magyar
oktatást, hogy az első két osztályban hiányzó történelmet pótoljuk
vele! De a jövőben ne legyen a magyar oktatás ancilla historiáé!
Tanítsák a történelmet a történelemórán, a magyar órán pedig nyis-
sák fel a gyermek szemét anyanyelvi szépségeire, nyújtsanak neki
élvezetes, mulattató, könnyű olvasmányt anyagot a sok, még a felnőt-
teket is elálmosító, száraz történelmi szöveg helyett. Aliért kell Ano-
nymus fárasztó szövegét olvasni az elsőosztályosnak? Érdekeljék
ezek az olvasmányok a tanulót, legyenek közel a szívéhez, az életéhez,
tanulja meg belőlük a művelt ember tiszta, világos és egyszerű nyelv-
vét írni és beszélni! Bárcsak támadna nagy íróink között egy új
De Amicis, aki megajándékozna a magyar diákot és iskolát a magyar
szív érzéseiből szőtt remekével! Hiszen úgyis mennyire elhanyagolt
iskoláinkban az érzelmek nevelése.

Sokan azt tartják, hogy a tankönyv akármilyen lehet, hiszen min-
den a tanártól és a módszertől függ. Pedig a jó tankönyv hatalmas
segítőtársa a tanárnak. A jó tanár munkájának eredményét megkét-
szerezi, az átlagtanáráét elfogadhatóvá teszi. Azért ne kicsinyeljük le
a tankönyv problémáját.

A gyatra stílus, a széthulló szerkesztés onnan ered, hogy a nyelv-
készség írásbeli gyakorlására nincs elég idő. Alsó osztályban havonta
két, felsőben egy dolgozatot ír a tanuló, ami évenként 12—15, illetve
7—8 dolgozatot tesz ki. Bizony ez igen-igen kevés. Az alsó fokozaton
persze kapnak a tanulók más írásbeli munkát is, de ezt a tanár nem tudja
kijavítani, hiszen ez naponként több órai munkájába kerülne. Felső osz-
tályban pedig szinte egyedül a dolgozatok képviselik a stílus és szerkesztés
gyakorlását. Nem csoda tehát, ha a nyolcadik év végén a tanulók elenyé-
szően kis százaléka rendelkezik a kívánatos fokú stílus-készséggel.

Ezen a helyzeten a legönfeláldozóbb tanár sem tud segíteni.
Kevés a magyaróra s az osztályokban rengeteg a tanuló. A tanterv
az első és második osztályban heti 5, illetve 4 órát szentel a magyar
nyelvnek, a harmadiktól kezdve csupán 3 órát. Viszont a tanuló-
létszám 50 körül mozog, de van olyan budapesti középiskola, ahol
— horribile auditu — 80 diák ül az első osztályban. A mai, elméle-
ten nyugvó középiskolában ez persze nem akadály, amit az is bizo-
nyít, hogy az ilyen túlszűfolt iskolák (legalább „elméletiben”) igen
szép eredménnyel működnek. Aki azonban tisztában van azzal,
hogy az (igazi és megvalósítandó) gyakorlati stílustanítás milyen fel-
adatokat ró a tanárra, nem tudja nyugodt lélekkel szemlélni ezt az álla-
potot. Gyorstalpaló intézetek az ilyen túlszűfolt iskolák: felverik
ugyan a talpat, de ki tudja, van-e köszönet benne?

Mindezt persze csak *grosso modo* tárgyalhatjuk itt. De még ilyen vázlatos tárgyalásból sem felejthetjük ki a sikertelenség ama okait, melyek magában a tanárban rejlenek. Tudjuk, hogy a tanárképzés a helyzet javítását célzó újabb intézkedések ellenére sem felel meg a kívánalmaknak. Marad elvitathatatlanul igaz: a tanárt négy éven át tudósnek nevelik, szóval arra, hogy szaktárgyai körében tudományos munkásságot tudjon idővel kifejtteni, azután az ötödik évben egy gyorsfőző-tanfolyam keretében megismertetik vele a középiskola szervezetét, belső életét, szaktárgyai tanításának módszerét. Néhány hétig tanít is, utána „megússza“ valahogy pedagógiai és filozófiai vizsgáját és kész az új tanár a magyar közoktatásügy minél nagyobb dicsőségére! Hallom az ellenvetést: az egyetemen eltöltött négy év alatt is köteles a tanárjelölt (de nevezzük inkább egyetemi hallgatónak!) neveléstant, lélektant és filozófiát hallgatni. Megint a poros elmélet, távol a gyakorlat eleven hús-vér világától! Tapasztalásból tudjuk, hogy mennyire nem érdekli a szaktárgyai tudományos módszerű tanulmányozásába elmerült fiatalembert az iskola megúnt világa, (örül, hogy kikerült belőle), mennyire idegenek tőle a későbbi tanár számára oly fontos diszciplínák problémái, mennyire nem érdeklődik jövő pályája iránt. Sőt sok esetben hiú ábrándokat kergetve, tudatosan tudományos pályára készül és számkivetve érzi majd magát a középiskola szerény falai között. Ami most már a magyar nyelv tanárait illeti, ezek az egyetemen ugyanazt folytatják, amit a középiskolában abbahagytak: az irodalom külső életének adatszerű vizsgálatát. Olvasni nem igen érnek rá, felemészti a drága időt a vaskos kézikönyvek ezernyi, a tudomány szempontjából fontos, de az ő szempontjukból nevetségesen fontatlan adatainak beemlézése. A remekművek megint a polcon maradnak vagy elmerülnek a szemeszterekre nyúló filológiai tárgyalás hullámaiban. Mert más a tudomány és más a tanárképzés. Másképpen kell nevelni a tudóst és másképpen a pedagógust, a tanárt. Mai tanárképzésünk két legyet akar ütni egy csapásra, azaz tanártudóst nevelni, de legtöbbször csak a tanárt üti agyon egy hoppon maradt tudósban.

Ha itt letenném a tollat, úgy érezném, hogy csak feleslegesen kavartam fel egy csomó, talán megoldhatatlan problémát. Mert orvosolni kell ezeket a hibákat, nem pedig megelégedni kesernyészhangú ostromozásukkal. A nagy nyugati nemzetek már jóideje segítettek — amennyire lehetett — ezeken a bajokon, végre nekünk is hozzá kell főgni a munkához. Épp ezért a következőkben néhány lehetőséget érintek, röviden a legfontosabb kérdéseket:

i. A mereven három részre hulló (nyelvtan- irodalomesztétika-irodalomtörténet), rendszeres diszciplínákkal dolgozó elméleti oktatás helyébe egy lélektani alapokra helyezett, fokozatosan bővülő elméletet kell állítanunk. Mind a nyolc osztályban egyformán tanuljon a középiskolás nyelvtant, stilisztikát, irodalomesztétikát és irodalomtörténetet: ez az anyag érdeklődéséhez, felfogóképességéhez legyen szabva és mindig szervesen kapcsolódjék az előző év megszerzett anyagához. A nyelvtani ismeretek fokozatosan bővüljenek s kapcsolódjanak hozzájuk a legfelső osztályokban a magyar nyelv múlt és jelen

életére vonatkozó ismeretek. Ugyanígy épüljön fel nyolc éven át mindaz, amit a stilisztika-retorika-poetika anyagából megtarthatónak vélünk. De mégis: az alsó négy osztályban a főhangsúly a nyelv megismerésére, a felső négyben az irodalmi múlt tanulmányozására essék. Az alsó osztályok számára megírandó „Magyar nyelvkönyv.”⁶ tartalmazza az irodalom, nyelvtan (és helyesírás), stilisztika céljaira szánt szövegeket a hozzájuk csatolt és az élő példákából levont ismeretekkel, elkerülve — különösen az első években — minden tudákos rendszerezést. A felső osztályok tankönyve, az „Irodalomismeret”, lényegében ugyanilyen beosztású, csak hogy irodalmi szövegei számosabbak, a hozzájuk fűzött ismeretek évről-évre fejlettebb értelemhez szólnak.

2. A szövegek kiválasztása igen kényes munka. Itt igen sok szempontot kell figyelembe vennünk, ha azt nem akarjuk, hogy a tanuló meg ne utálja örökre a könyvet és az olvasást. Már szoltam arról, mennyire csínján kell bánni a történeti tárgyú szövegekkel s mennyire nem szabad súlyt helyezni arra, hogy az első osztályos Priskos rhétor, Anonymus és Kézai eredeti szövegeit olvassa. Több moderm olvasmányt! Sok alsóosztályos olvasókönyv csupa régi, sőt ódonnyelvezetű olvasmánnyal van tele. Üssük fel ma élő íróinkat: ezek nyelvükkel, témakörükkel, látásukkal mégis csak közelebb állnak a mai gyermekhez, mint teszem Vas Gereben!

Beszélnem kell a segédkönyvekről is. Ma a tanuló Arany János halhatatlan remekét, a Toldit, botrányosan romlott szövegű kiadásban olvassa, mely Arany eredeti helyesírását követi. Talán csak nem fogjuk a helyesírás történetét is tanítani középiskoláinkban? Lehr Albert Toldi-magyarázatairól sok jót mondanak azok, akik 40 évvel ezelőtt olvasták. Nincs benne talán kegyeletsértés: a magyarázatok elsőrangúak, de pedagógiai szempontból lépten-nyomon kifogásolhatók. A bevezetés hosszadalmas és elkalandozó, a szöveg agyonmagyarázott. Ráadásul a magyarázatok szövege szemrontóan apróbetűs. Milyen más lenne a Toldi szép, ízléses, pontos szövegű, mai helyesírású, képes kiadásban (fejlécek az énekek elején az emlékezetet is segítenék, egy-egy rajz a magyarázatok szövegében többet mondana, mint sok körülményes leírás), világos, feldolgozható bevezetéssel, csak a lényegesre szorítókozó jegyzetekkel! Ilyen takaros tankönyvekkel lehetne ízlésre, a könyv és az irodalom szeretetére nevelni a fiatal lelkeket!

Sűrűn jelennek meg nálunk nagy költséggel kiadott albumok, emlékkönyvek, stb. a legkülönbözőbb alkalmakra, de arra még mindig nem gondoltunk, hogy középiskolai tanulóink kezébe egy gondosan szerkesztett, ezernyi ábrával ellátott magyar szótárt adjunk. A francia diák pompás munkatársára, a Petit Larousse-ra gondolok. Milyen nagyszerű eszköze lenne a magyar nyelvoktatásnak egy hasonló szótár, mely úgy látszik most végre, ép a Magyar Szemle gondozásában, készülöben is van.

3. A nyolc éven áthúzódó leíró nyelvtan anyagából hiányozzék minden tudományos műbe való aprólékoskodás. Ne legyen semmi-képpen merev, tudományos elvekre épített, sőt ne legyen elválasztva a stilisztikától sem. A legfelső osztályokban némi betekintést nyújt-

hatunk a nyelv életének titkaiba és a nyelvtörténetbe is. Szükségét jelezzük itt egy egységes nyelvtani terminológiának, amilyent Franciaországban miniszteri rendelet tett kötelezővé (1910).

4. Az irodalmi tanításnak természetesen a jövőben sem lehet más célja, mint a tanulókat „a magyar lélek részeseivé avatni“. (Utatisások.) De a külföldi irodalmat is bele kell venni az anyagba, főleg a felső négy osztályban. Mert eddig nem igen jutott szóhoz: nem volt rá idő és energia. Pedig mennyire más távlatot nyerne a magunk irodalma is, ha mögéje vetítenők az „európai“ irodalmat háttérül! Csak nem szabad elfelejteni a fontos elvet: mindent a maga idejében! Ma a Szózatot a III-ban, a Zalán futásának előhangját a IV-ben, Deák Ferenc eszméit az V-ben tárgyaljuk — idő előtt. Másrészt a jövő irodalomtörténete ne időrendben felsorolt szintelen adathalmaz legyen, hanem a nagy írói egyéniségeknek, a halhatatlan remekműveknek élményszerű, közvetlen megismerése. Ha elolvasok egy Csokonai-verset, jobban látom a költőt, mint egy hosszú értekezésen keresztül!

Verset, prózai szöveget helyes kiejtéssel és hangsúlyozással felolvasni vagy előadni: ezt is a magyar órán kell megtanulnia a középiskolás ifjúnak. Ezért a tanár maga is legyen tisztában az előadás művészetének elemeivel; kívánatos volna, hogy egyetemi tanulmányai során rendszeresen is foglalkozzék vele. Mert a felolvasott mű hatása nagyban függ a tanár „bemutató“ olvasásától, a jó példa pedig a leg hatásosabb nevelőeszköz. Fővárosunkban úgyis erősen kell küzdeni a rendkívül elterjedt éneklő beszédmodor és sok más kiejtési hiba ellen.

5. Talán a legnehezebben oldható meg majd a stíluskészség megszerzésének kérdése. Mert itt arról van szó, hogy a fogalmazás és a szerkesztés gyakorlásának nagyobb teret engedjünk, ami természetesen a tanár erős megterhelésével jár. A dolgozatjavítás a tanári pályának egyik fájó árnyoldala, nem hiába nevezik *crux praeceptorum*-nak! Nemrég miniszteri rendelet szorgalmazta a magyar fogalmazás intenzívebb tanítását, de eredmény mindaddig nem lesz, amíg az egész magyaroktatást meg nem szabadítjuk mai béklyóitól és a stílusoktatást is új alapokra nem helyezzük. Amíg a diák Quintilianus elavult stilisztikájának ósdi „rendszerét“ magolja, addig reménytelen a helyzet. Egy lélektani alapokon nyugvó, modern stilisztikára van itt szükség, mely nyolc év alatt épül fel az ifjú lelkében!

6. Természetes, hogy a reform sorsa az óraszám kérdésének megoldásához van kötve. A magyar nyelv oktatására feltűnően kevés óra esik: a nyolc osztály heti óráit összeadva 27 (reáliskolában 28), míg pl. a latinak reálgimnáziumban 41, gimnáziumban 46 óra jut. Az első és második osztályban heti 6, a többiben 5 órát kellene a magyar oktatásnak szentelni, ez a nyolc osztályban heti 42 órát jelent.

7. Amint sikerült (legalább egy időre) a filmoktatást megszervezni, éppúgy kellene a felsőbb osztályok irodalmi oktatásába beleiktatni a színházat. Milyen nevelőértékkel bírna, ha kellő előkészítés után minden osztály együtt nézné meg a magyar és külföldi dráma-

irodalom kiváló alkotásait. Tudjuk, milyen rendkívüli hatással van a színpad a fiatal lélekre: felemeli és a költészet magasába ragadja a legprózaibb egyéniséget is. Sok ifjú a színjátszás templomában kapja az esztétikai kinyilatkoztatás első sugarát, itt fut rajta végig először az a szent borzongás, mely a költészet kegyelmének jelenlétét jelzi a lélekben. Kiváló színészeink nemes előadóművészete, pompás emberábrázolása, finom játéka; mily értékes eszközök az esztétikai nevelés szolgálatában!

8. Végül: a tanárképzés alapos reformra szorul. Újabbán fölmerült a hatéves tanárképzés eszméje, pedig négy-öt év alatt is lehet nevelni nagyszerű tanárokat megfelelő organizációval. Csak fordítsa a tanárjelölt már az első évtől kezdve, erőinek legalább felét (mégpedig jobb felét) a lélektan és neveléstan kérdéseinek tanulmányozására és tegyék lehetővé számára, hogy ne csupán az ötödik évben, hanem talán már a második évtől kezdve, részt vehessen valamelyik középiskola életében vagy legalább figyelmes tanúja lehessen annak, ami ott történik. Így elég korán fogja megszeretni vagy megutálni jövő hivatását, mindkettő haszonnal jár: ha megszereti, annál gondosabban készül rá, ha megutálja, még lesz ideje pályát cserélni. Azután, ami a magyar szakosokat illeti, nem volna bolondság megírni számukra a magyar nyelvi oktatás módszertanát, mert ez mindmáig nincs kidolgozva. Hány évi csetlés-botlástól kímélne meg ez sok tapasztalatlan fiatal tanárt!

Íme, amit rövidre fogva el lehetett mondani a jövő magyar oktatásáról. Vájjon mi lesz belőle megvalósítható? Bizonyára nem minden, az sem egyhamar. Sebjaj, ez nem veheti el kedvünket e problémákkal való foglalkozástól, sőt kívánatos volna, hogy a reform megvalósítását sok-sok hozzászólás és vita előzze meg. A nagyközönséget általában nem nagyon érdeklik a nevelés és az oktatás kérdései: unalmasnak gondolja őket (ami merő előítélet.) De így is fog akadni elég hozzászóló. Szóljanak hozzá elsősorban a pedagógusok, a magyar tanárok, nyújtsanak tapasztalataik bőségéből hasznos tanácsokat és útmutatásokat. Értekezzenek róla a pszichológusok, akik jól ismerik a gyermeki lelket, fejlődésének törvényeit, érdeklődésének irányait, írjanak róla a nyelvészek, mondják észrevételeiket a nyelvtanítással kapcsolatban. Foglalkozzanak vele a kultúrpolitikusok, az esztétikusok, az irodalomtörténészek, a dramaturgok, az írók és minden művelt magyar ember, aki szívéen hordozza a mi édes magyar anyanyelvünk sorsát!

Nemzeti kultúránk egyetlen csorbádanul megmaradt kincsünk. Benne él nemzetünk, mi is benne és általa élünk. Legelső és legfontosabb kötelességeink közé tartozik, hogy megőrizzük ezt a drága örökséget és a jövő nemzedéknek tisztán, ragyogóan adjuk át. Ez lesz nekünk, fegyverteleneknek győzhetetlen fegyverünk, kifosztottaknak vigasztaló, kárpótló tündén gazdagságunk.

BENCE ISTVÁN